

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Doktori Iskola

**A FELEK AUTONÓMIÁJÁNAK RÉTEGEI A NEMZETKÖZI KERESKEDELEMI
VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN**

A doktori értekezés tézisei

dr. Bencsik Imola

Témavezető:

Prof. Dr. Burián László CsC

egyetemi tanár

Budapest

2025

I. A KUTATÁS ÖSSZEFOGLALÁSA

Az autonómia jelentéstartalmának több aspektusa létezik. Az autonómia jelenti egyfelől valamely intézménynek, közösségnek, szervezetnek a jogát arra, hogy belső viszonyait függetlenül, maga intézze. Ezt az autonómiát nevezi a közigazgatási jog önkormányzati jognak.¹ Az autonómiához való jog megjelenik a kisebbségi jogokban, amikor is területi, személyi, és kulturális autonómiáról beszélhetünk.² Jelenti továbbá az egyének szabadságát, más néven az önrendelkezési jogát is. Ide köthető, hogy az Alkotmánybíróság az emberi méltóságból következő önrendelkezési jogból vezette le a felek perbeli rendelkezési jogát, amely magában foglalja a jogérvényesítéstől való tartózkodás jogát is.³ Amikor a felek megállapodnak abban, hogy jogvitájukat választottbíróság döntse el – a választottbíráskodás számos előnyére tekintettel –, ezzel egyben lemondanak egyes Alaptörvényben rögzített jogaikról is, ideértve önmagában azt a tényt, hogy a jogvitát nem az állami bíróság dönti el nyilvános tárgyaláson, valamint azt, hogy a választottbírószági döntés elleni nincs rendes jogorvoslati jog. A felek ekkénti szabadságának része tehát az is, hogy valamely törvényben garantált jogukról illetően lemondjanak.

A felek rendelkezési joga, más néven magánautonómiája rétegeinek feltárása köré épült fel a doktori értekezés, amelynek fejezetei az autonómia érvényesülésének vagy korlátozásának egy-egy aspektusát ölelik fel.

Az értekezés *első oldalain* a doktori kutatás alapkérdéseit és hipotéziseit mutatom be, majd a *harmadik és negyedik fejezetben* tárgyalom a választottbíráskodás jogtörténeti előzményeit.

A *Történeti visszatekintés I.* cím alatt a római választottbíráskodástól az új Vbt-ig terjedő időszakot öleltem fel, különös figyelmet fordítva az arbitrabilitás jogtörténeti fejlődésére. Az arbitrabilitás a választottbírószági eljárás legfontosabb kérdése, mely alapján megállapítható, hogy mely ügytípusok vonhatók választottbírószági hatáskörbe. *A felek autonómiája joga pedig lehetőséget teremt arra, hogy ezen ügyek vonatkozásában „kiszerveződjenek” az állami bíróságok hatásköre alól.*⁴

A jogtörténeti áttekintés célja az *arbitrabilitás* szubjektív és objektív korlátainak korszakonkénti azonosítása volt. Mai jogunk szempontjából a Plósz-Pp. korszakalkotónak számított: generálklauzulaként határozta meg a választottbírószág elé utalható ügyek körét, annak az alapvető szintű tétel kimondásával, hogy: az eljárásjogi rendelkezési kiterjesztése kizárólag addig értelmezhető, amíg a felek az eljárás tárgyról anyagi jogi értelemben is *szabadon rendelkeznek*.⁵ Az 1952. évi Polgári Perrendtartás idején választottbírószági eljárásra csak rendkívül szűk körben, kizárólag belföldi állami vállalat, illetve állami szerv és külföldi természetes vagy jogi személy közötti jogvitában kerülhetett sor.⁶ Az 1994. évi választottbírószági törvény fémegoldást választott: a törvény alapján választottbírószági eljárásnak akkor van helye, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, továbbá a felek az eljárás tárgyról szabadon rendelkezhetnek, és a választottbírószági eljárást választottbírószági szerződésben kötötték. Az új választottbírószági törvény új szabályozási technikája alapján már nem feltétele a választottbírószági út igénybevétele legalább a felek egyikének a hivatásszerű gazdasági tevékenysége (*szubjektív arbitrabilitási korlát*), és természetesen az új törvény sem vonja el a választottbírószág

¹ A magyar nyelv értelmező kéziszótára: autonómia. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/a-a-1BFAF/autonomia-1EE1D/>

² NAGY Andrea: Az autonómia értelmezésének fogalmi alapjai és az önrendelkezési törekvések gazdasági háttere. Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok (2017) XII. évfolyam 4. szám 258-260.

³ 46/2007. (VI. 27.) AB határozat

⁴ LEW, Julian D. M.- MISTELIS, Loukas A. - KRÖLL, Stefan: Comparative International Commercial Arbitration. Kluwer Law International, Hague/London/New York. 2003. 187.

⁵ VARGA István: Az objektív arbitrabilitás magyar szabályozásának története és töréspontjai. Jogtörténeti parerga. Ünnepi Tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére. Szerk.: MÁTHÉ Gábor – RÉVÉSZ T. Mihály – GOSZTONYI Gergely, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 370.

⁶ VARGA István (i.m.) 371.

elé vihető ügyek köréből a nemzeti vagyonról szóló törvény által rögzített pertárgyakat (*objektív arbitrabilitási korlát*).⁷

A *Történeti visszatekintés II.* cím alatt a választottbíráskodás történelme szempontjából meghatározó nemzetközi jogforrásokat tekintettem át.

Az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv és az 1927. évi Genfi Egyezmény voltak a választottbíróági jogegységesítés első hírnökei, amelyeket az 1958. évi New Yorki Egyezmény követett. Ez utóbbi a történelem egyik legsikeresebb nemzetközi egyezménye, amelynek legnagyobb eredménye a kettős exequatur eljárás kiiktatása volt. A Holland-indítványként ismert előterjesztés alapján, a választottbíróági ítélet elismerésének és végrehajtásának két feltétele van: a választottbíróági határozat hitelesített eredeti példányának (vagy annak megfelelően hitelesített másolatának), valamint a választottbíróági megállapodásnak (vagy annak megfelelően hitelesített másolatának) a benyújtása.

A történelmi bevezető után, az értekezés *ötödik fejezetében*, az alternatív vitarendezési módok általános ismertetése, majd a választottbíráskodás és a mediáció összefonódásának vizsgálata következik, különös figyelmet fordítva a többlépcsős vitarendezési klauzulák kikényszeríthetőségére és ezzel összefüggésben a felek autonómiáját érintő dilemmákra.

Valamennyi alternatív vitarendezési eljárásra igaz, hogy a felek kölcsönös akarata szükséges a megindításukhoz, azaz a felek *privátautonómiáján* alapulnak. Míg azonban a választottbíróági eljárás megindításához a *feleknek írásba foglalt választottbíróági megállapodásra* van szükségük, addig a mediációhoz elég a *felek kölcsönös megegyezése*. Az üzleti életben ugyanakkor nem ritka, hogy a felek ún. többlépcsős vitarendezési klauzulát szövegeznek meg, amelynek lényege, hogy a felek megállapodnak abban, hogy a közöttük felmerülő jogvitát milyen módon és a vitarendezési módok milyen sorrendjében fogják rendezni, például: először tárgyalásos úton, majd közvetítői eljárásban, majd pedig választottbíróági úton. Tekintettel azonban arra, hogy a mediációs megállapodásnak a választottbíróági megállapodással ellentétben nincs derogációs hatása, kérdésessé válik, hogy a többszintű vitarendezési klauzula mediációs szintje mennyiben kikényszeríthető. A fejezetben ismertetett bírói gyakorlat alapján a mediációs megállapodások megítélése minden esetben azon múlt, hogy azok lényeges elemei mennyire voltak pontosan kidolgozottak.

Az *ötödik fejezet* célja annak bemutatása volt, hogy a feleknek a választottbíráskodás tekintetében vizsgált autonómiája kiterjed arra is, hogy a választottbíróági eljárás megindítását meghatározott feltételhez (előzetes eljáráshoz) kössék.

A *hatodik fejezetben* a választottbíráskodás általános jellemzőit ismertetem, azonosítva a felek rendelkezési jogának eljárásjogi alapjait.

A választottbíróági eljárás a felek magánautonómiájából származtatott alternatív vitarendezési mód, azzal, hogy a választottbíróág ítéletének hatálya ugyanaz, mint a jogerős bírósági ítéletnek. Meghatározó jellemzője, hogy az eljárás (tárgyalás) nem nyilvános, általában rövidebb idő alatt születik meg ítélet, mint az állami bíróságok előtti eljárásokban, a felek a választottbírák személyében maguk állapodhatnak meg, valamint a New Yorki Egyezményre tekintettel, nemzetközi ügyekben viszonylag gyors végrehajtással lehet számolni. A *hatodik fejezet második felében*, az állami bíróságokkal való kapcsolatot térképeztem fel. *Az értekezés egyik fő kutatási kérdése, hogy meghatározza a felek autonómiájának határvonalait.* Az egyik ilyen mezsgye az állami bíróságok belépésénél figyelhető meg. Az első számú hipotézishez kapcsoló 3. számú kutatási kérdés is erre vonatkozott: azaz, az állami bíróságok belépése az eljárásba, mennyiben korlátozza a felek autonómiáját.

A választottbíróági tanács a saját hatásköréről maga dönt, amely egyben azt is jelenti, hogy meggátolja az állami bíróságot abban, hogy döntsön a hatáskör kérdésében. Annak megállapítása tehát, hogy az adott ügy

⁷ VARGA István: A választottbíróági eljárásjog megújulása – új törvény, új szabályzat. Eljárásjogi Szemle 2018/1.2.

választottbíró-sági útra tartozik-e vagy sem, a választottbíró-ság hatásköre. A UNCITRAL Modelltörvény alapján, így a magyar Vbt. alapján is, az állami bíróságok főként segítő szerepet töltenek be a választottbíró-sági eljárásban: azaz akkor jelennek meg, amikor a felek ezt kérik, illetve, ha az eljárás továbbrendítése a cél.

Az állami bíróságok belépése körében egy olyan esetet azonosítottam, amikor a fél autonómiája jelentősen sérülhet: nem intézményes választottbíró-ság előtt eljárásban, az állami bíróság választottbíró-kijelölése során, amennyiben a felek megállapodása alapján egyesbíró jár el a választottbíró-sági eljárásban. Ebben az esetben, ha az egyik fél – az eljárás késleltetésének céljából vagy más okból – nem működik közre a választottbíró-jelölésben, az állami bíróság jelöli ki a választottbíró-t. Tekintettel arra, hogy az állami bíróságot semmilyen jogszabály nem kötelezi arra, hogy a választottbíró-jelölésben aktívan közreműködni kész fél álláspontját figyelembe vegye, az autonómia egyértelműen sérül.

Az állami bíróságok eljárást előremozdító tevékenységétől eltérően, kivételként azonosítható itt a választottbíró-sági ítélet végrehajtásának megtagadása arra hivatkozással, hogy a jogvita tárgya a végrehajtás államában választottbíró-sági útra nem tartozhat, illetve a választottbíró-sági ítélet az adott állam közrendjébe ütközik, és a választottbíró-sági ítélet érvénytelenítése iránti per, amelyet ugyancsak az állami bíróság előtt lehet megindítani.⁸

A *hetedik fejezetben* a nemzetközi választottbíráskodás elméleti modelljeit mutatom be, amelyben Emmanuel Gaillard közismert megközelítése alapján, a monolokális, a vesztfáliai és a transznacionális választottbírói jogrendet és azok gyakorlati jelentőségét elemeztem.

A *monolokális* megközelítés alapján, a választottbírák szerepe azonos a választottbíró-ság székhelyén eljáró állami bírák szerepével. A székhely a fórum és ennek a része a választottbíró-ság. A választottbíró-ság az állami jogrend része. A *multilokális* felfogás alapján, minden állam a saját joga alapján dönthet a választottbíró-sági ítéletet illetően, a többi állam döntésétől függetlenül. A *transznacionális* álláspont alapján, a választottbíráskodás jogisége nem valamelyik nemzeti jogrendszerben, hanem egy külön transznacionális jogrendben gyökerezik.

Az értekezés hipotéziseként azt határoztam meg, hogy a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás az állami jogrendektől fokozatosan függetlenedik. Az értekezés íráskor kijelenthető, hogy a monolokális megközelítés meghaladtá vált, ugyanakkor a transznacionális felfogás még nagyon távolinak tűnik. Napjainkban tehát a multilokális (vesztfáliai) megközelítés tekinthető elfogadottnak.⁹

A transznacionális irányzat, azaz az önálló választottbírói jogrend kritikájaként szokás említeni azt, hogy lehetetlen figyelembe venni az összes olyan nemzeti jogrendet, amelyben az elismerést vagy a végrehajtást kérhetik. A választottbíráknak ehelyett transznacionális (egyetemes) közrend szabályaiból merítve kell döntést hozniuk.¹⁰

Álláspontom szerint, napjainkban nem figyelhető meg nagymértékű függetlenedés az államok jogrendszereitől – érte ezalatt a multilokális megközelítéstől a transznacionális választottbírói jogrend felé történő elmozdulást – tekintettel arra, hogy a választottbíró-ság helye (mögöttes joga) és a választottbíró-sági határozat végrehajtásának helyének joga jelenleg rendkívüli jelentőséggel bír az ítéletek elismerése és végrehajtása tekintetében, és arra mutatnak a jelek, hogy transznacionális választottbírói jogrend a közeljövőben nem fog megvalósulni.

⁸ New Yorki Egyezmény V. cikk 2.

⁹ Ezen utóbbi elméleti modell elfogadottságához nagyban hozzájárul az, hogy a New Yorki Egyezmény szintén ennek megfelelő (V. Cikk a) pont).

¹⁰ Vö.: különösen: PAULSSON, Jan: Arbitration in Three Dimensions. LSE Law, Society and Economy Working Papers 2/2010. 2. De Boeck, Michael: Consumer Arbitration and Collective Dispute Resolution in the European Union. Is Class Arbitration an Alternative? Dissertation tot he degree of Master of Laws.

A *nyolcadik fejezetben* a választottbíróági megállapodások általános ismertetését követően, részletesen megvizsgáltam a nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbíróági megállapodásokat: azaz azok a nem klasszikus formában megkötött választottbíróági megállapodások kerültek a fókuszba, amelyek egyoldalú jognyilatkozattal jöttek létre, vagy olyan felek között tekintendők fennállónak, akik a választottbíróági megállapodás megkötésekor nem voltak szerződő felek, utóbb mégis ők kerültek féli pozícióba.

A választottbíráskodás alapvető feltétele, hogy a felek autonómiájukból fakadóan, megállapodásukkal felhatalmazzák a választottbíróságot, hogy döntsön a jogvitájukban. Szintén a felek magánautonómiájából vezethető le, hogy a választottbírák személyén túl, az eljárás bizonyos szabályait is meghatározhatják.

A fejezet alap kérdése: *szerű-e a felek autonómiája, ha úgy válnak a választottbíróági eljárás részes felvé, hogy előtte – ők közvetlenül – nem kötöttek választottbíróági megállapodást.*

Az egyesült államokbeli *US Second Circuit* a *Thomson CSF S.A. v. American Arbitration Association*¹¹ ügyben hozott ítéletében öt esetet határozott meg, amelyek fennállása esetén a szerződésben nem részes félre (*non-signatory party*) is kötelező lehet a választottbíróági megállapodás. Ezek a következők voltak: 1) hivatkozás útján beépített választottbíróági megállapodás (*Incorporation by reference*) 2) vélelem (*Assumption*) 3) megbízott általi szerződéskötés (*Agency*) 4) azonos vállalatcsoporthoz tartozás (*Veil piercing*) és 5) az estoppel elve (*Estoppel*). Megvizsgáltam ezeken felül a választottbíróági megállapodást tartalmazó szerződés engedményezésének lehetőségeit, valamint a társasági jogi jogutódlás kérdését.

A fejezetben bemutatott esetekben a bíróságok törekvése azonos volt: a felek autonómiájának érvényesülése mellett, a megállapodások hatálya alá tartozók *kötelemből való szabadulásának megakadályozása*, és a valóban *nem részes feleknek az adott választottbíróági eljárásból való kizárása*.

A *kilencedik fejezetben* a számba vettem a választottbíróági eljárás szabályainak és az alkalmazandó jog meghatározásával kapcsolatban felmerülő, a felek rendelkezési jogát érintő kérdéseket.

A Modelltörvény és a Vbt. két szinten biztosítja lehetőséget a feleknek, hogy az eljárás szabályait meghatározzák: egyfelől jogot biztosít a feleknek az eljárás szabályainak meghatározására, másfelől, mintegy kiegészítő szabályként, meghatározza, hogy amennyiben a felek nem élnek azon jogukkal, hogy az eljárást saját szabályaik szerint alakítsák, úgy a választottbíróság a szükséges mértékben meghatározza a hiányzó szabályokat.

A fejezetben végig vettem a Modelltörvényre épülő Vbt. alapján, hogy a felek meghatározhatják:

- i. az eljárásra és a választottbíróági megállapodásra irányadó jogot,
- ii. az eljárás helyét,
- iii. az eljárás nyelvét,
- iv. a választottbírák számát és a választottbírói tanács összetételét,
- v. kiegészíthetik/ módosíthatják keresetüket, és védekezésüket, illetve megállapodhatnak e jog korlátozásában,
- vi. megállapodhatnak abban, hogy tartanak-e tárgyalást,
- vii. megállapodhatnak abban, hogy az eljárás zárt vagy nyilvános legyen,
- viii. megkereshetik az állami bíróságot bizonyítás lefolytatása érdekében,
- ix. egyezséget köthetnek és kérhetik annak ítéletbe foglalását.

A felek jogválasztása két különböző szinten valósulhat meg: egyfelől meghatározhatják a választottbíróági megállapodásra alkalmazandó jogot, másfelől a választottbíróság eljárásra alkalmazandó anyagi jogot,

¹¹ Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association 17 J. Int. Arb. 19. Idézte: Mauro RUBINO-SAMMARTANO: International Arbitration. Law and Practice. Third Edition. Juris. Huntington, New York. 2014. 238.

továbbá megállapodhatnak az alkalmazandó eljárási szabályokról, amely lehet például valamelyik intézményes választottbíróóság eljárási szabályzata.

Amennyiben a felek meghatározták az alkalmazandó jogot, úgy attól a választottbíróóság nem jogosult eltérni. Amennyiben a felek nem döntöttek az alkalmazandó jogról, úgy a választottbíróóság fogja azt meghatározni az általa alkalmazandónak tartott nemzetközi magánjogi szabályok alapján. Azaz ez azt jelenti, hogy választottbírói tanács annak az országnak a kollíziós szabályai szerint fogja meghatározni az alkalmazandó jogot, amely ország jogát az ügy körülményei alapján alkalmazandónak tartja. A fejezetben röviden bemutatam továbbá a *lex mercatoria* és az *ex aequo et bono* szabályai szerinti döntéshozatal lehetőségét. Tekintettel arra, hogy a választottbíróósági megállapodás nem minden esetben képezi részét az alapjogviszonyt létrehozó szerződésnek, a következő fejezetben a választottbíróósági megállapodásra irányadó jog megállapításának kihívásait tekintem át a felek autonómiájának tükrében.

A *tizedik fejezetben* pedig a választottbíróósági megállapodásra irányadó jog kijelölése és az azzal kapcsolatos nemzetközi joggyakorlat került a fókuszba.

A szeparabilitás elvének megfelelően, a felek a választottbíróósági megállapodásukra a főszerződésre irányadó jogtól eltérő jogot is választhatnak. Az alkalmazandó jog meghatározása a nemzetközi kereskedelmi választottbíróósági eljárások megindításának legfontosabb pontja, amely során jogválasztásuk esetén a felek, ennek hiányában pedig a bíróság a kollíziós szabályok szerint állapítja meg az alkalmazandó jogot. A nemzetközi gyakorlat alapján a választottbíróósági megállapodásra irányadó jog bírói meghatározásakor két kapcsolódóelv 'verseng' egymással: a *lex contractus*, azaz a főszerződésre alkalmazandó jog, és a *lex loci arbitri*, azaz a választottbíróóság helyének a joga.

A fejezetben röviden bemutatam a vonatkozó magyar szabályozást, összevetve a svájci nemzetközi magánjogi törvény vonatkozó részeivel, ismertettem néhány, a választottbíróósági megállapodásra irányadó jog megállapítása körében született ismertebb nemzetközi jogesetet, és megvizsgáltam, hogy a külföldi választottbíróósági ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról szóló New Yorki Egyezmény hogyan rendelkezik a kérdésben.

A *tizenegyedik fejezetben* az alkalmazandó nyelv meghatározása vonatkozásában, az autonómiát érintő kihívásokat tekintettem át.

A választottbíróósági eljárás nyelvének meghatározása determinálja az eljárás során alkalmazott nyelvet, értve ez alatt a tárgyalások, a meghallgatások, a beadványok és a választottbíróóság döntésének és közléseinek nyelvét is. A különböző nemzetiségű és kulturális háttérű felek jogvitájában meghatározó jelentőségű, hogy követelésük, valamint védekezésük előadásához megfelelő nyelvet határozzanak meg. Amennyiben a felek nem tudnak megállapodni ebben, vagy egyszerűen nyitva hagyják a kérdést, úgy az eljárásra alkalmazandó nyelvet a választottbíróóság fogja meghatározni. Míg a felek nyelvválasztása általában egy kompromisszum eredménye, a választottbíróóság az ügy körülményeit figyelembe véve dönt arról. A fejezetben jogesetek bemutatásával elemeztem a választottbíróóság mozgásterét, valamint áttekintettem a New Yorki Egyezmény V. cikkében foglalt elismerést és végrehajtást megtagadási okokra való hivatkozás lehetőségeit.

A *tizenkettedik fejezetben* arra vállalkoztam, hogy megvizsgáljam: nem sérti-e az ügyek együttes elbírálása, különösen értve ezalatt a pertársaság esetkörét, a felek bíróválasztási szabadságát, autonómiájának érvényesülését, illetve az eljárás bizalmasságát.

Megállapítható, hogy az ügyek egyesítésére és pertársaságra a választottbíróósági eljárásban, ellentétben a rendes bíróságok gyakorlatával, csak akkor van lehetőség, ha a felek ehhez egyhangú hozzájárulásukat adták. Erre azért van szükség, mert amint fent is kifejtettük, az eredeti választottbíróósági szerződés jellemzően két fél jogvitájáról rendelkezik.¹² A nemzetközi szerződések általában kifejezetten nem

¹² MISTELIS Loukas: A. Concise International Arbitration. Wolters Kluwer Law & Business 2010. ISBN: 9789041159687. 443.

foglalkoznak a pertársaság kérdésével, ugyanis, ha a felek nem állapodnak meg egyhangúan a pertársaságról, egyesítésről, a választottbírósnak nincs felhatalmazása arra, hogy az ügyek egyesítését elrendelje. Ez az eljárási mód a felek eljárási autonómiájából fakad.¹³

A fejezetben részletesen elemeztem a pertársaság megengedése esetén a bíróválasztáshoz fűződő jog érvényesülését a pertársak relációjában. A választottbíró jelöléshez való jog a választottbíráskodás egyik alapköve, alapesetben nem vonható el a felektől. Ugyanakkor egy másik alapelv is megjelent ebben az összetett kérdésben: *a felek egyenlőségének biztosítása*. Mérlegre került tehát az egyenlőséghez való jog és a bíróválasztás tekintetében (is) fennálló magánautonómia. A különböző államok joga és intézményes választottbíróságok gyakorlata azonban nem teljesen egységes a kérdésben.

Az értekezés *utolsó fejezetében* felvázoltam az akarati autonómia belső korlátait – azaz a szubjektív arbitrabilitási korlátokat, amelyek alá a felek szerződésalkötési képességének, illetve felek perbeli jog- és cselekvőképességének hiánya tartozik, valamint az akarati autonómia külső korlátait – azaz az objektív arbitrabilitási korlátokat, amelyek arra vonatkoznak, hogy az adott ügy választottbíróági úton eldönthető-e, azaz nem tartozik-e a választottbíráskodás alól kivett ügyek körébe. A harmadik csoportot az egyéb külső korlátok jelentik: azaz az imperatív szabályok és a közrend kívánalmainak betartása, valamint ide sorolhatók még az állami bíróságok belépésének, valamint a választottbíróság saját mérlegelési jogkörének esetei is, amelyek nem közvetlen korlátai a felek autonómiájának, azonban mégis hatással lehetnek arra.

¹³ BORN Gary B.: International Commercial Arbitration. Volume I. Wolters Kluwer Law & Business. 2009. 2537.

II. A KUTATÁSMÓDSZER ISMERTETÉSE, A KUTATÁSI FELADAT MEGHATÁROZÁSA, A HIPOTÉZISEK MEGFOGALMAZÁSA

A kutatási célkitűzéseim elérése érdekében kutatási módszerként az alábbi eszközrendszereket használtam:

1. másodlagos (szekunder) adatgyűjtés (tankönyvek, folyóiratok, jogszabályok, elemzések, publikációk stb.);
2. elsődleges, valamint másodlagos forrású adatok használata (könyvtárakból és internetről történő adat-, és információgyűjtés);

A másodlagos adatgyűjtés során a szakterület hazai és nemzetközi szakirodalom írásait egyaránt felhasználtam. Ennek köszönhetően értekezésem törzsanyagát jogterületi anyagokra alapozott elemzések alkotják.

Kutatási módszerem középpontja az elsődleges és másodlagos forrású adatok, dokumentumok elemzése, az elérhető kutatási eredmények értékelése, az adott gondolati síkon történő további kutatás, valamint válaszok keresése a felállított hipotézisekre. Az értekezésben számos alkalommal megjelent a jogösszehasonlítás módszere is, amelynek során egyes államok / intézményes választottbíróságok szabályzatait hasonlítottam a magyar joganyagokhoz, valamint a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás körében hozott ítéletek indoklásait elemeztem.

A DOKTORI ÉRTEKEZÉS HIPOTÉZISEI

Hipotézis 1

A felek autonómiája hatókörének növekedése alapvető tendencia, azonban a növekedésnek vannak garanciális korlátai. (H1)

Hipotézis 2

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás az állami jogrendektől fokozatosan függetlenedik. (H2)

1.1. A doktori kutatás kutatási kérdései

A Hipotézis 1-hez kapcsolódó kutatási kérdések

1. A választottbíráskodás alapja a felek szerződési szabadsága. Megfigyelhető-e a pacta sunt servanda oldódása?
2. A választottbírási eljárás mely szabályait határozhatják meg a felek – és ha van ilyen –, akkor melyeket a választottbíráóság?
3. A választottbíráóság jogosult-e bizonyos körülmények között eltérni a felek megállapodásától?
4. Melyek a felek autonómiájának azonosítható korlátai?

A Hipotézis 2-hez kapcsolódó kutatási kérdés

1. A multilokális megközelítéstől a transznacionális jogrend felé mozdul-e el a választottbíráskodás jogrendszerben elfoglalt helye?

III. A TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA, HASZNOSÍTÁSI LEHETŐSÉGEI

H1 HIPOTÉZIS	A felek autonómiája hatókörének növekedése alapvető tendencia, azonban a növekedésnek vannak garanciális korlátai.
--------------	--

Kutatási kérdés 1.

A választottbíráskodás alapja a felek szerződési szabadsága. Megfigyelhető-e a pacta sunt servanda oldódása?

Megállapítások:

A *pro arbitration* irány figyelhető meg a nemzetközi és a hazai választottbíráskodásban egyaránt:

1. A **validation principle elve** (más néven *in favorem validitatis*) a választottbírói megállapodás érvényességére való törekvést jelenti. Az alábbi jogesetekben a (választott) bíróságok eljárásában közös volt a fenti törekvés szerinti eljárás.
 - i. Az *ICC Case No. 4667.* számú ügyben a bíróság úgy határozott, hogy egy olasz társaságot köt egy szerződés, amelyet a kereskedelmi igazgatója írt alá, még akkor is, ha ennek aláírására a kereskedelmi igazgatónak nem volt jogosultsága. Az indokolás alapján a másik szerződő fél joggal vélelmezhetette, hogy a kereskedelmi igazgató rendelkezik a szükséges jogosultsággal a szerződés aláírására, tekintettel arra, hogy a megállapodást a társaság vezérigazgatója és kereskedelmi igazgatója jelenlétében együttesen tekintették át.
 - ii. *Sulamérica Cia Nacional De Seguros S.A. and others v Enesa Engenharia S.A.*: felek közöttük létrejött főszerződésre a brazil jogot kötötték ki, azonban a választottbírói klauzulában a választottbírói helyként Londont jelölték meg. A jogvita felmerülésekor az angol bíróságnak döntést kellett hoznia a választottbírói megállapodás érvényességéről. A választottbírói megállapodás a *lex contractus* kapcsolólva szerint érvénytelen lett volna, viszont a *favor validitatis* alapján érvényes – az angol bíróság érvényesnek fogadta el.
2. A **favor validitatis elv** megjelenik az Nmjt.-ben:
Nmjt. 52. § (4) A választottbírói megállapodást alaki okból nem lehet érvénytelennek tekinteni, ha az e § alapján meghatározott jogok bármelyike, vagy az eljáró bíróság államának joga szerinti alaki követelményeknek megfelel.
3. A **nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbírói kikötések megítélése** is a *pro arbitration* tendenciát támasztja alá.
4. Az **írásbeliség oldódása** figyelhető meg. Ezt a Vbt. 8. § (3) bek. is alátámasztja: Írásban megkötött választottbírói szerződésnek kell tekinteni azt a megállapodást is, amely elektronikus aláírás nélküli elektronikus közlés útján jött létre, ha az elektronikus közlésben foglalt adat a másik fél számára hozzáférhető, és alkalmas későbbi hivatkozásra

A pacta sunt servanda elve (a megállapodásokat teljesíteni kell) elve véleményem szerint nem oldódik, azonban a választottbírói megállapodások megítélése alkalmazkodik a kor

kihívásaihoz. A választottbíróságok a felek autonómiájának érvényesülése érdekében arra törekednek, hogy a választottbírószági megállapodások érvényesek legyenek.

Kutatási kérdés 2.

A választottbírószági eljárás mely szabályait határozhatják meg a felek (és ha van ilyen, akkor) melyeket a választottbírószág?

Megállapítások:

1. **Elsődlegesen**, kijelenthető, hogy a feleknek van joguk megállapítani az eljárás szabályait:
 - i. dönthetnek arról, hogy előzetes feltétel teljesüléséhez kötik a választottbírószági eljárás megindítását (megelőző közvetítői eljárás)
 - ii. dönthetnek arról, hogy intézményes választottbírószág előtt folytatják le az eljárást (itt az autonómia csak az eljárási szabályok diszpozitív rendelkezései körében érvényesül)
 - iii. dönthetnek arról, hogy ad hoc választottbírószág előtt folytatják le az eljárást
 - iv. dönthetnek választottbírák kijelöléséről, megállapíthatják, hogy vita esetén hogyan kell kijelölni a választottbírákat és dönthetnek a választottbírák megbízatásának megszüntetéséről;
 - v. dönthetnek választottbíráskodás helyéről (nem csak a földrajzi helyet értve ezalatt, hanem a mögöttesen alkalmazandó jogszabályokat is),
 - vi. dönthetnek a választottbírák által alkalmazandó eljárási szabályokról;
 - dönthetnek a kézbesítés szabályairól;
 - dönthetnek a keresetmódosítás és a keresetkiegészítés megengedhetőségéről;
 - dönthetnek arról, hogy kéri-e tárgyalás tartását;
 - dönthetnek arról, hogy az eljárás nyilvános vagy zárt legyen;
 - bármelyik fél dönthet arról, hogy bizonyítás lefolytatása érdekében megkeresi az állami bíróságot;
 - dönthetnek arról, hogy egyezséget kötnek;
 - dönthetnek arról, hogy a fél mulasztása miként kerüljön értékelésre;
 - dönthetnek szakértői bizonyítás lefolytatásáról;
 - dönthetnek a választottbírószág döntéshozatalának módjáról (szótöbbséggel vagy másként)
 - vii. dönthetnek az alkalmazandó jogról;
 - viii. dönthetnek az eljárás nyelvről;
 - ix. dönthetnek az eljárás megszüntetéséről.

2. **Másodlagosan**, amennyiben a felek nem állapodtak meg a választottbíráskodás szabályaiban, nem kötöttek ki intézményes választottbírószági szabályzatot, és az alkalmazandó jog sem rendelkezik a kérdéssről, akkor a választottbírószág határozza meg azokat azzal, hogy a döntése során a felek preferenciáit figyelembe kell vennie.

Míndez a Vbt. alapján az alábbiakból vezethető le:

- a Vbt. 3. § (3) bek. kimondja, hogy a törvény rendelkezéseit az UNCITRAL Modelltörvényhez kiadott UNCITRAL magyarázatokra figyelemmel kell értelmezni;
- a Modelltörvényhez kiadott, 9.2. pontban idézett kommentár kifejti: a választottbíráknak olyan eljárási szabályokat kell elfogadniuk, amelyek „*ísmérősek vagy legalábbis elfogadhatóak a felek számára*”.

Kutatási kérdés 3.

A választottbíróság jogosult-e bizonyos körülmények között eltérni a felek megállapodásától?

Megállapítások:

A választottbíróság nem jogosult eltérni a felek megállapodásától.

1. A New Yorki Egyezmény V. cikk 1. d) pontja alapján a választottbírószági ítélet elismerése és végrehajtása megtagadható, ha a választottbírószág összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbírószág eljár.

Az értekezésben bemutatott jogesetek közül kettőt emelnék ki e körben:

- i. CEEG v. Lumos: a választottbírószág nem dönthet akként, hogy a felek által meghatározott eljárási nyelv helyett másik nyelvet alkalmaz és nem jogosult a felek által meghatározott nyelvtől eltérő nyelven értesítést küldeni. Az amerikai 10. kerületi bíróság rámutatott: az alperes kínaiul történt értesítése nem volt ésszerű, figyelemmel arra, hogy a felek ezt megelőzően kizárólag angolul kommunikáltak egymással, és kifejtette továbbá, hogy az elsőként megkötött Megállapodás nyelvválasztási rendelkezései irányadók voltak az adásvételi szerződésre is, figyelemmel arra, hogy a Megállapodás, mint főszerződés, mintegy ernyőként szolgált a felek üzleti kapcsolatának feltételeit rögzítve. A kerületi bíróság a választottbírószági ítélet elismerésére és végrehajtására irányuló kérelmet elutasította.
- ii. Government of UK v. Boeing Co.: a bíróság nem rendelkezhet az ügyek egyesítéséről a saját gazdaságossági szempontjai és az eljárás gyorsaságának előmozdítása érdekében, a választottbírószági szerződés ellenében.

Ez utóbbival kapcsolatban felhívom a figyelmet, hogy a Vbt. alapján bármelyik fél kérelmére, a választottbírószági tanács tájékoztatja azt, akinek jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy az eljárásba az azonos érdekű fél nyertességének előmozdítása érdekében beavatkozhat. A választottbírószági tanács beavatkozás tárgyában hozott döntése ellen jogorvoslatnak nincs helye. (Vbt. 37. §)

Kiemelendő, hogy a Vbt. nem várja el ehhez kapcsolódóan a felek megállapodását, sőt adott esetben a másik fél ellenvélménye esetén sincs akadálya a beavatkozás engedélyezésének, amely megértésem szerint a felek autonómiájának korlátozását jelenti.

Kutatási kérdés 4.

Melyek a felek autonómiájának azonosítható korlátai?

Megállapítások:

1. Az autonómia korlátjaiként az alábbi i.-v. pontokban rögzítettek azonosíthatók.
 - i. **Szubjektív és Objektív arbitrábilítási korlátok**
 - ii. **Imperatív szabályok és közrend**

Nincs kifejezett szabály arra, hogy mi tekintendő imperatív szabálynak. A választottbírószági ítélet érvénytelenítése, illetve a külföldi választottbírószági ítélet elismerése és végrehajtása során széles mérlegelési jogköre van a bíróságnak, amely a felek számára bizonytalanságot jelent és egyúttal az autonómiájuk korlátját is jelenti.

A közrend a fórum jogának alapvető értékeit és erkölcsi normáit védi. Véleményem szerint ez szűkebb és kiszámíthatóbb kört jelent, mint az imperatív szabályok köre.

Álláspontom szerint mind az imperatív, mind pedig a közrendi szabályok fenntartása indokolt, tekintettel arra, hogy megakadályozza, hogy társadalmilag/erkölcsileg nem megfelelő ítéletek kerüljenek végrehajtásra, emellett fenntartja a választottbíráskodás integritását.

iii. Az állami bíróságok belépése (a Vbt. alapján)

- a. Az állami bíróság funkciója: *segítő* és *ellenőrző* funkció. Az állami bíróságok az alábbi (i.)-(v.) esetekben léphetnek be az eljárásba.
- (i.) választottbírák kijelölése megállapodás hiányában (kivéve, ha intézményes választottbírárság szabályzata másként nem rendelkezik)
Nem intézményes választottbírárság előtti eljárásban, a választottbíró kijelölése tekintetében, ha egyesbíró eljárásában állapodtak meg a felek, azonban valamelyik fél nem működik közre a választottbíró jelölésben és emiatt az állami bírósági jelöli ki az eljáró választottbíró, a választottbíró-jelölésben aktívan közreműködő fél *autonómiája sérül*, tekintettel arra, hogy az állami bíróságot semmilyen jogszabály nem kötelezi arra, hogy a választottbíró jelölés során az említett fél véleményét figyelembe vegye. [6.3. – 6.7.]
- (ii.) választottbíró kizárása iránti indítvány elbírálása, ha a választottbírárság azt megelőzően elutasította;
- (iii.) választottbíró megbízatása megszűnésének megállapítása a fél kérelmére;
- (iv.) jogsegély nyújtása, valamint ideiglenes és biztosítási intézkedés foganatosítása;
- (v.) választottbírársági ítélet érvénytelenítése.

iv. A választottbírárság mérlegelési jogköre (a Vbt. alapján)

- a. A választottbírárság saját mérlegelési jogkörében az alábbi kérdéskörökben dönthet.
- (i.) döntés a saját hatásköréről (17. §)
- (ii.) döntés a bizonyítékok befogadhatóságának, relevanciájának és súlyának meghatározásáról (Vbt. 30. §)
- (iii.) döntés a beavatkozás engedélyezéséről (37. §)
- (iv.) döntés az eljárásújítás megengedhetőségéről (50. §)
- (v.) módosíthatja, felfüggesztheti és hatályon kívül helyezheti az általa hozott ideiglenes intézkedést, illetve előzetes intézkedést (22. §)
- (vi.) a választottbírárság hízagpótló jelleggel minden eljárási szabályt meghatározhat, amelyet a felek előzetesen nem állapítottak meg.

v. A felek egyenlőségének biztosítása

- a. A választottbírársági eljárásban a felek egyenlőségének biztosítása az alábbi két alapelv mentén történik.
- (i.) minden felet egyenlő elbánásban kell részesíteni – ez azt jelenti, hogy sem anyagi-, sem pedig eljárásjogi értelemben nem lehet az egyik felet kedvezőbb helyzetbe hozni
- (ii.) minden félnek meg kell adni a lehetőséget, hogy ügyét előadhassa.

A H1 HIPOTÉZIS ÉRTÉKELÉSE

1. **Megállapítható, hogy a felek autonómia hatókörének növekedése**, erre utal a nemzetközi választottbíráskodásban elterjedt és az Nmjt.-ben is megjelenő pro arbitration megközelítés / validation principle alkalmazása.
2. A felek autonómiájának fokmérője, hogy
 - kik és milyen szabályok mentén határozhatják meg az eljárás szabályait;
 - jogosult-e a választottbíráóság a felek megállapodásától eltérni;
 - milyen szubjektív és objektív arbitrabilitási korlátokat állít fel az alkalmazandó jog / a választottbíráóság helye szerinti ország joga;
 - milyen imperatív és közrendi szabályoknak kell megfelelni;
 - az állami bíróságok milyen feltételek mellett léphetnek be az eljárásba;
 - a választottbíráóságnak milyen mértékű mérlegelési jogkört biztosít az eljárási szabályzat/ az alkalmazandó jog / a választottbíráóság helye szerinti jog.
3. A felek autonómiájának vannak szükséges és nélkülözhető korlátai:
A kutatás alapján **szükséges, azaz garanciális korlátnak** tekintendő:
 - i. a szubjektív arbitrabilitási korlátok
 - ii. bizonyos ügycsoportokban az objektív arbitrabilitási korlátok
 - iii. az imperatív szabályok és közrend védelme
 - iv. az állami bíróságok segítő és ellenőrzési funkciója
 - v. a választottbíráóság mérlegelési jogköre saját hatásköre és a bizonyítékok értékelése tekintetében
 - vi. a felek egyenlőségének biztosítása.

A kutatás alapján **nélkülözhető korlátként**, azaz a felek autonómiáját hátrányosan befolyásoló korlátként azonosítottam az alábbiakat:

- i. a fogyasztók kizárása a választottbíráósági eljárásból – mint objektív arbitrabilitási korlát;
- ii. a választottbíráóság döntése a beavatkozás engedélyezése tárgyában, a felek megállapodása nélkül, illetve akár annak ellenére is;
- iii. az ideiglenes intézkedés / előzetes ideiglenes intézkedés a felek hozzájárulása és előzetes értesítése nélküli visszavonása saját hatáskörben.

A doktori kutatások alapján megállapítottam, hogy az autonómia hatóköre bővülése tendenciaként megfigyelhető, azonban a bővülést féken tartják a fentiekben kifejtett szükséges / nélkülözhető korlátok.

H2 HIPOTÉZIS	A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás az állami jogrendektől fokozatosan függetlenedik.
--------------	--

Kutatási kérdés:

A multilokális megközelítéstől a transznacionális jogrend felé mozdul-e el a választottbíráskodás jogrendszerben elfoglalt helye?

Megállapítások:

A választottbíráósági eljárás akkor eredményes, ha az ítélet végrehajtható.

1. A New Yorki Egyezmény alapján az az ország, amelyben a végrehajtást kéri, megvizsgálhatja, hogy ezen ország joga szerint az ügy választottbírói útra tarthat-e (objektív arbitrabilitási korlát), illetve a határozat elismerése vagy végrehajtása ennek az országnak a közrendjébe ütközik-e. (5. cikk 2. a) és b))
2. Ennek megfelelően, a választottbíróság helye államának és annak az országnak, amelyben a végrehajtást kéri széleskörű jogértelmezési jogosultsága van: a végrehajtás államának bírósága mérlegelheti, hogy objektív arbitrabilitási korlátozás alá tartozik-e a végrehajtatni kívánt ítélet jogi tárgya.

A választottbíráskodás helyének és a választottbírósági határozat végrehajtásának helyének joga a New Yorki Egyezmény rendelkezéseire tekintettel alapjaiban határozza meg a választottbírósági ítélet végrehajthatóságát.

A transznacionális jogrend felé történő elmozdulással *szemben* felhozható példák:

1. Az Európai Unióban nagyon szigorú feltételei vannak a fogyasztókkal szembeni választottbírósági igényérvényesítésnek, ekként egy olyan választottbírósági ítélet, amely egy EU-n kívüli államban született és nem felel meg az EU-ban elvárt szigorú fogyasztóvédelmi szabályoknak, az EU-ban végrehajthatatlanná válhat. A Vbt. 1. § (3) bek. alapján nincs helye választottbírósági eljárásnak fogyasztói szerződésben eredő jogvitában.
2. A Vbt. szabályai szerint a 12. § (7) bek.-ben meghatározott esetek fennállása esetén a felek által kijelölt személy nem lehet választottbíró. Ilyen esetnek minősül, többek között: ha a huszonegyedik életévét nem töltötte be, ha jogerős bírói ítélet a közügyektől eltiltotta, ha bíróság jogerősen szabadságvesztésre ítélte és a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól nem mentesült, ha cselekvőképességet érintő gondnokság vagy támogatott döntéshozatal hatálya alatt áll.
A New Yorki Egyezmény V. cikk 1. d) pontja alapján az ítélet elismerése és végrehajtása megtagadható, ha a választottbíróság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróság eljár.

A H2 HIPOTÉZIS ÉRTÉKELÉSE

Álláspontom szerint, a transznacionális jogrend túlmegy a jelenleg értelmezhető határon. Napjainkban nem figyelhető meg nagymértékű függetlenedés az államok jogrendszeraitől – értve ezalatt a multilokális megközelítéstől a transznacionális választottbírói jogrend felé történő elmozdulást – tekintettel arra, hogy a választottbíróság helye (mögöttes joga) és a választottbírósági határozat végrehajtásának helyének joga jelenleg rendkívüli jelentőséggel bír az ítéletek elismerése és végrehajtása tekintetében, és arra mutatnak a jelek, hogy transznacionális választottbírói jogrend a közeljövőben nem fog megvalósulni.

AZ EREDMÉNYEK HASZNOSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

Az értekezés fentiekben összegzett tudományos hasznosításának lehetőségeit a tudományág belső fejlődésének elősegítésében remélem. Az értekezés az elméleti megalapozás és kérdésfeltevések mellett, gyakorlati kérdésekre is összpontosít: az értekezés lapjain közel negyven jogesetet tekintettünk át, amelyekből a levont következtetések és gondolatmenetek hasznosak lehetnek a gyakorlati szakemberek számára is.

IV. A KUTATÁS TÉMAKÖRÉBŐL KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

1. **Bencsik Imola: KERESETHALMAZAT VS. SZABAD BÍRÓVÁLASZTÁS JOGA: Pertársaság a választottbírószági eljárásban az új polgári perrendtartás és az új választottbíráskodásról szóló törvény rendszerében.**

IUSTUM AEQUUM SALUTARE 15 pp. 145-178., 34 p. (2019)

A választottbírószági eljárás úgy jellemezhető, mint a felek megállapodásán alapuló alternatív vitarendezési eljárás: végleges és kötelező érvényű definiálása a felek jogainak és kötelezettségeinek. Az eljárás a felek egyedi megállapodásán alapul; így a választottbíróként eljáró személyek az eljárásukkal összefüggésben nem látnak el közhivatali, és e körben nem illeti meg őket a már meglévő hatáskörük sem, tekintettel arra, hogy eljárási jogosultságuk kizárólag a felek akaratára vezethető vissza. A napjainkban tapasztalható növekvő kereskedelmi, pénzügyi és technológiai fejlődés következtében a kereskedelmi ügyletek, és az ehhez kapcsolódó jogviták legtöbbször nem két fél között, hanem több társaság között kötődnek, és nem ritkán a nemzetközi elemet is tartalmaznak. A tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, hogy a felek szabad bíróválasztási joga hogyan érvényesülhet pertársaság esetén úgy, hogy az eljárás alapelvei, a felek rendelkezési joga és a választottbírószági eljárás szabályai ne szenvedjenek csorbát, emellett a perhatékonyság és a pergazdaságosság szempontjai se szoruljanak háttérbe.

2. **Bencsik Imola: A VÁLASZTOTTBÍRÓSZÁGI MEGÁLLAPODÁS A FELEK RENDELKEZÉSI JOGÁNAK TÜKRÉBEN: Különös tekintettel a megállapodásban nem részes felekre.**

IUSTUM AEQUUM SALUTARE 16 pp. 101-115., 16 p. (2020)

A választottbírószági eljárás alaptétele, hogy a felek felhatalmazzák az általuk választott választottbírókat vagy választottbírói tanácsot, hogy pártatlan döntőbíróként döntsön a közöttük felmerült jogvitában. A felek autonómiájukból fakadóan azonban a választottbíró(k) személyén túl, meghatározhatják az eljárás egyes szabályait is.

A dolgozat célja a felek rendelkezési jogának a választottbírószági megállapodások vonatkozásában való elemzése, különös figyelmet szentelve a nem kifejezett konszenzuson alapuló megállapodásokra. Ezekben az esetekben a választottbírószági megállapodások egyoldalú jognyilatkozatokkal jönnek létre, vagy olyan felek között tekintendők fennállóknak, akik a választottbírószági megállapodás megkötésében nem szerepeltek szerződő félként. Az ún. non-signatories kérdést a US Second Circuit által a Thomson CSF S.A. v. American Arbitration Association ügyben hozott ítélet mentén vizsgáljuk, külön kitérve az ítéletben meghatározott öt olyan esetre, amelyek fennállása esetén a nem szerződő felekre is kötelezést tartalmaz a választottbírószági megállapodás. A dolgozat utolsó részében – e körbe tartozóként – felvillantjuk a választottbírószági megállapodás engedményezésének, valamint a jogutódlásának kérdését is.

3. **Bencsik Imola: A felek autonómiájának történelmi előzményei és korlátai a hazai és a nemzetközi kereskedelmi választottbírószági eljárásban**

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY LXXV. pp. 443-459., 17 p. (2020)

A választottbírószági eljárás úgy jellemezhető, mint a felek rendelkezési jogából eredő megállapodásán alapuló alternatív vitarendezési eljárás. A választottbírószági eljárásban hozott ítélet végleges és kötelező érvényű meghatározása a felek jogainak és kötelezettségeinek. Jelen tanulmány

jogtörténeti korszakokon átívelve vizsgálja a felek autonómiájának történelmi előzményeit, tartalmát és korlátait. A dolgozat fő célkitűzése, hogy a felek rendelkezési jogán és az arbitrabilitás kérdésén túlmenően, átfogó képet nyújtson a felek autonómiájának megjelenési formáiról, valamint az akarati autonómiájuk belső- és külső korlátairól, ekként a szerződéses korlátokról, az imperatív szabályokról, a közrend védelméről, továbbá az állami bíróságok beavatkozásáról.

4. Bencsik Imola: MEDIÁCIÓ ÉS VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS. A többszintű vitarendezési klauzulák érvényesíthetősége a nemzetközi kereskedelmi eljárásokban.

Glossa Iuridica X. évfolyam (2023), 5-6. szám. 164-194.

A nemzetközi jogirodalom népszerű témái az alternatív vitarendezési eljárások, amelyek közül az utóbbi időben, köszönhetően a 2019-es Szingapúri Mediációs Egyezménynek és az Európai Unió, valamint az UNCITRAL jogegységesítő munkájának, a mediáció nagy hangsúlyt kapott. A tanulmányban arra vállalkoztunk, hogy megvizsgáljuk: milyen előnyökkel és esetleges hátrányokkal járhat a többlépcsős mediációs és választottbírói kikötések alkalmazása, valamint mennyiben lehetséges az ezekben foglaltak kikényszerítése. A nemzetközi gyakorlatot megvizsgálva, négy jogesetet ismertetünk, amelyekben a bíróságoknak arról kellett dönteniük, hogy a többszintű vitarendezési kikötések egyeztetésre és/vagy közvetítésre vonatkozó részei kötelező érvényűek-e a felekre nézve, azaz más szóval: akadályát képezik-e a választottbírói eljárások megindításának.

5. Bencsik Imola: A választottbírói megállapodásra irányadó jog meghatározása a magyar jogszabályok és a nemzetközi trendek tükrében.

ARS BONI XI. évfolyam 2023/3. szám 3-21.

A választottbírói megállapodásnak attól a szerződéstől való elkülönítése, amelybe inkorporálták régóta ismert tétele a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásnak. A szeparabilitás elvének megfelelően, a felek a választottbírói megállapodásukra a főszerződésre irányadó jogtól eltérő jogot is választhatnak. Az alkalmazandó jog meghatározása a nemzetközi kereskedelmi választottbírói eljárások megindításának legfontosabb pontja, amely során jogválasztásuk esetén a felek, ennek hiányában pedig a bíróság a kollíziós szabályok szerint állapítja meg az alkalmazandó jogot. A nemzetközi gyakorlat alapján a választottbírói megállapodásra irányadó jog bírói meghatározásakor két kapcsolódó 'verseng' egymással: a *lex contractus*, azaz a főszerződésre alkalmazandó jog, és a *lex loci arbitri*, azaz a választottbírói helyének a joga.

A tanulmányban röviden bemutatjuk a vonatkozó magyar szabályozást, összevetve a svájci nemzetközi magánjogi törvény vonatkozó részeivel, ismertetünk néhány, a választottbírói megállapodásra irányadó jog megállapítása körében született ismertebb nemzetközi jogesetet, és megvizsgáljuk, hogy a külföldi választottbírói ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról szóló New Yorki Egyezmény hogyan rendelkezik a kérdésben.

6. Bencsik Imola: Historical background and limitations of the autonomy of the parties in domestic and international commercial arbitration.

In: Bándi, Gyula; Pogácsás, Anett (szerk.) Variációk jogi témákra: Válogatott doktorandusz tanulmányok. Budapest, Magyarország. Pázmány Press (2023) 198 p. pp. 163-182.

Arbitration is the oldest form of dispute resolution that has evolved with societies and has become the solution to today's complex legal and business conflicts. Progress has not stopped: with the flexibility and fluency of the arbitration procedure and the high level of theoretical and practical

knowledge of arbitrators, arbitration has become a competitive alternative to public justice. The purpose of the study is to provide an insight into the historical antecedents of the parties' right of disposal and its interpretation according to each age.

7. Bencsik Imola: A többlépcsős alternatív vitarendezési klauzulák érvényesíthetőségének gyakorlati megközelítése

Doktori Műhelytanulmányok – Doctoral Working Papers. Szerk: Dr. habil Bartkó Róbert PhD. UNIVERSITAS – GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2024. 92-108.

A nemzetközi jogirodalom népszerű témái az alternatív vitarendezési eljárások, amelyek közül az utóbbi időben, köszönhetően a 2019-es Szingapúri Mediációs Egyezménynek és az Európai Unió, valamint az UNCITRAL jogegységesítő munkájának, a mediáció nagy hangsúlyt kapott. A tanulmányban – kifejezetten a gyakorlatra fókuszálva – bemutatjuk: milyen előnyökkel és esetleges hátrányokkal járhat a többlépcsős mediációs és választottbíróági kikötések alkalmazása, valamint mennyiben lehetséges az ezekben foglaltak kikényszerítése. A bemutatott jogesetekben az 1992-es Walford kontra Miles elvi jelentőségű döntésétől kezdődően, a legújabb 2023-as Kajima Construction Europe (UK) Ltd kontra Children's Ark Partnerships Ltd. döntésig terjedően a bíróságoknak arról kellett döntenük, hogy a többszintű vitarendezési kikötések egyeztetésre és/vagy közvetítésre vonatkozó részei kötelező érvényűek-e a felekre nézve, azaz más szóval: akadályát képezik-e a választottbíróági eljárások megindításának.

8. Bencsik Imola: A nyelvi aspektusok relevanciája a nemzetközi kereskedelmi választottbíróági eljárásokban

Magyar Jog 2024/6., 358-366.

A választottbíróági eljárás nyelvének meghatározása determinálja az eljárás során alkalmazott nyelvet, értve ez alatt a tárgyalások, a meghallgatások, a beadványok és a választottbíróóság döntésének és közléseinek nyelvét is. A különböző nemzetiségű és kulturális hátterű felek jogvitájában meghatározó jelentőségű, hogy követelésük, valamint védekezésük előadásához megfelelő nyelvet határozzanak meg. Amennyiben a felek nem tudnak megállapodni ebben, vagy egyszerűen nyitva hagyják a kérdést, úgy az eljárásra alkalmazandó nyelvet a választottbíróóság fogja meghatározni. Míg a felek nyelvválasztása általában egy kompromisszum eredménye, a választottbíróóság az ügy körülményeit figyelembe véve dönt arról. A tanulmányban jogesetek bemutatásával elemezzük a választottbíróóság mozgásterét, valamint áttekintjük a New Yorki Egyezmény V. cikkében foglalt elismerést és végrehajtást megtagadási okokra való hivatkozás lehetőségeit